



## VLAAMSE CULTURELE AUTONOMIE

### Redactioneel

De notie "culturele autonomie" kan slaan op de juridisch-institutionele aspecten van een zgn. autonomie, maar ook op het ontwikkelen of degenereren van een autonoom 'Vlaamse' culturele praktijk, waarvan die politiek-institutionele aspecten slechts een deel zijn.

Het zou verkeerd zijn beide zaken zonder voorafgaandelijk onderzoek met elkaar te identificeren; dat is immers een stellingname met verregaande consequenties die alleen het politiek personeel ten goede kunnen komen. Enerzijds omdat zij cultuurproductie opvat als een activiteit die door een loutere wilsuïting van een machthebber kan worden totstandgebracht, anderzijds omdat zij cultuur en politiek volledig aan elkaar gelijkstelt, terwijl hun relatieve autonomie toch juist mogelijkhedenvoorwaarde is voor de vraagstelling.

Culturele autonomie is, wat mij betreft, geen waarde op zich; dat zal van de ontwikkelingskansen die in een cultuur vervat zitten afhankelijk zijn, en wat dat betreft lijkt me de toenemende culturele interdependentie en wederzijdse acculturatie heel wat meer progressieve mogelijkheden te bieden dan het ontstoffen van archaische roots. Zij kan een waarde zijn in de mate waarin zij een aspect of een veruiterlijking is van emancipatorische belangen of als dissonant tegenover een heersende klasse of heersende ideologie werkzaam is. Het is precies hier dat de vraag naar historische profilering van de Vlaamse culturele autonomie belangrijk is: het *is* een anti-autonomie, een autonomie gericht tegen een staatsapparaat en een cultureel-politiek-ideologisch geheel dat met dit staatsapparaat kon worden vereenzelvigd!

Het cultureel profileren van een autonomie, misschien *wordt* het ook een autonomie die iets positiefs te verdedigen heeft, of het autonoom ontwikkelen van cultuur, heeft betrekking op verschillende bewegingen:

- het proces van bevrijding van de Vlaamse heersende klasse te-

genover het Belgisch/Frans cultuur-imperium

- het proces van bevrijding van de Vlaamse bevolking tegenover het Vlaams/Belgisch cultuur-imperium en de Vlaamse heersende klasse

- het proces van bevrijding of integratie van culturele praktijken tegenover het Belgisch staatsapparaat en de daaraan verbonden culturele apparaten.

Er is echter, vandaag de dag, nog een cultureel autonomie-streven in Vlaanderen aan de oppervlakte gekomen, mede ten gevolge van de economische crisis: dat tegenover het Anglo-Amerikaans cultuur-imperialisme. Het zou verkeerd zijn het belang van deze ontwikkeling te onderschatten : tegenover de Franse culturele dominantie in Vlaanderen staat sedert de tweede wereldoorlog onmistakkelijk de dominantie van een Anglo-Amerikaanse levenswijze, zeker wat betreft de meest verspreide 'cultuurproducten' : popmuziek, mode, schilderkunst, film, T.V. e.d.m. Dat is niet typisch voor Vlaanderen. Wél typisch is dat wij géén Parijs hebben als tegengewicht. Het — vaak noodgedwongen — afwijzen van deze levensstijl gaat gepaard met een tegelijk afwijzen van de consumentenrol die mensen in deze levensstijl op het terrein van het culturele geacht werden te vervullen.

Ik vermeld die Anglo-Amerikaanse dominantie — waarvan de invloed nog te weinig wordt ingeschat — hier maar even om erop te wijzen dat de notie "autonomie" niet eenzijdig op de Vlaams/Belgische tegenstelling kan worden geënt; de culturele aliënering gaat in deze tijden van massa-communicatiemediën uit van een reeks internationale factoren, die door een aantal typisch Vlaamse elementen hier dan weer andere problemen opwekken. Toch is er niet uitsluitend sprake van dominantie want de artistieke cultuur is vandaag de dag, meer dan ooit voorheen, een *internationaal* gebeuren van een internationalistisch geïnspireerde elite. Het heeft — een aantal retro-tendenzen niet te na gesproken — geen zin meer te spreken van een actuele "Vlaamse" schilder/schrijf- of componeerkunst. Evenmin heeft het vanuit de linkerzijde zin tegenover deze internationalistisch ingestelde elitecultuur, een zgn. 'volkse' cultuur te gaan herontdekken (niet dat dit niet interessant is, maar dit kan niet een alternatief wezen). Vroeger was het een evidentie de strijdervaringen van Spaanse, Italiaanse, Franse, Vlaamse of Waalse arbeiders, en de culturele expressies die daaraan werden gegeven als één geheel op te vatten. Vandaag blijkt het weer nodig dit toch even te benadrukken : naast fragmenten van wat een 'volkseigen' Vlaamse cultuur zou kunnen wezen moet de linkerzijde een internationalistische cultuur van een arbeidersklasse verdedigen (dat is niet

hetzelfde als de vermeende strijdcultuur van sociaal-assistenten en dito kleuterleiders).

Er is in Vlaanderen een opvallende breuk vast te stellen tussen avant-gardistische artistieke stromingen en de linkerzijde. Dat is uitermate jammer want het leidt tot een soort van pastoraal cultureel denken bij goedmenende linkse activisten van allerlei slag (de strijdcultuurders). Die breuk is in Vlaanderen heel wat groter dan in eender welk ander land in West-Europa (en m.n. Nederland, Italië, Duitsland) en heeft waarschijnlijk veel te maken met het sowieso afwezig zijn van enige links-libertaire traditie in onze contreien. Artistieke cultuur moet een "boodschap" in zich dragen, zoniet van katholiek geloof, dan toch ten minste van moralistisch socialisme. De figuur van Tijl verzinnebeeldt de mogelijkheid tot een ándere culturele beleving, maar daarvoor zal hard moeten worden geijverd; er lopen in Vlaanderen nochtans meer "Jan Hoets" rond dan we soms zouden vermoeden.

Autonomie heeft te maken met macht, culturele autonomie met de macht in en over een cultuur. Autonomie houdt verband met democratie, met participatie aan een socio-cultureel gebeuren. Die participatie is op zich ook en o.a. een aspect van het culturele. Precies daaraan is in Vlaanderen, ten gevolge van het katholicisme en de cultus van het private en van het gezin steeds gebrek geweest: aan politieke cultuur, aan een cultuur van de openbaarheid, het publieke forum, de discussie, de participatieve happening. Culturele autonomie betekent daarom ook: het doorbreken van de evidentie dat cultuur een produkt is veeleer dan een proces. Het opbouwen van een politieke cultuur — en dat is voorwaar iets anders van een verzuilde 'culturele politiek' — behoort tot één van de meest typische karakteristieken van de linkerzijde. Culturele autonomie kan dan ook nooit los staan van politieke autonomie én politieke democratie.

In de opbouw van een culturele identiteit zou de Vlaamse bevolking winst kunnen halen uit het feit dat zij tot voor kort althans op artistiek vlak, de laatste 300 jaar niet erg veel bijzonders heeft voortgebracht (we gaan Jef van Hoof of Peter Benoit toch geen erfgoed noemen). De Vlaamse grootheid hoort, wat dat betreft, thuis in het museum-oude-stijl. Maar dit lijkt me dus een pluspunt. Laat de rechterzijde maar dwepen met één of ander — liefst middeleeuws — Vlaams verleden, voornamelijk tot uiting komend in dit of een ander Bokrijk, in deze of andere heemkundige kringen, en laat de linkerzijde zich richten op het hedendaags cultureel gebeuren, de avant garde, het

experimentele, het internationale. Ik heb niets tegen volkscultuur of — wat meestal het geval is — wat voor volkscultuur versleten wordt vandaag de dag. Voor mijn part richt men zijn aandacht gerust op het 'ontdekken' van weer een andere volkse cultuur.

Maar laten we dit soort *dode* culturen toch a.u.b. niet beginnen voorstellen als een *links* alternatief. Zoals de hedendaagse arbeidersklasse niet in hoofdzaak te zoeken is in patershollen of afbraakwijken, maar in moderne betonappartementen, zo ook heeft de cultuur van deze klasse weinig te maken met sentiment omtrent "de tijd van toen": dat is tijdverdrijf voor middenklassen. Natuurlijk moet de Vlaamse arbeidersklasse een identiteit tot ontwikkeling laten komen en natuurlijk zal daarbij haar "Vlaams zijn" een ideologisch profileringspunt vormen. Maar laten we tegelijk aannemen dat de maatschappelijke situatie van de arbeidersklasse in de meeste Westeuropese landen erg vergelijkbaar is, en dan ook geen cultus van het provincialisme tot ontwikkeling brengen, en als zgn. "vormingswerk" verkopen. Xenofobie leidt niet tot creativiteit en laten we nationalistische oprispingen maar over aan voetbalfanaten !

Wat het cultuurpakt betreft : deze pacificatie-overeenkomst tussen de zuilen institutionaliseerde niet alleen een breuklijn tussen die zuilen maar tegelijk een breuklijn tussen heersende machtsgroepen en de bevolking, breuklijn die zich nochtans in iedere zuil op haar eigen wijze reproduceert. Het eenheidsvormend element is in iedere zuil verschillend, wat als 'cement' voor de binding basis/zuil fungeert is niet overal hetzelfde. Een vrijzinnige is een — sociologisch én ideologisch — ander individu dan een katholiek zonder geloof, een socialist niet noodzakelijk een socialist en een ACV-er niet noodzakelijk een 'katholiek'. Precies dit zou eens aan serieus onderzoek moeten worden onderworpen, en we herinneren aan Gramsci's analyses van de relatie tussen de katholieke kerkelijke hiërarchie — met haar elite-filosofen en theologen, haar elitekunst enz. — en de katholieke basis — met haar vormende, pastorale functies enz.. De katholieke hegemonie als voorbeeld van een breuk tussen heersers en beheersten, maar dan tegelijk een breuk die tot functioneel element wordt in die hegemonie. Waarom dit voorbeeld ? Omdat er, wat het culturele betreft, ook dergelijke verdrukkende structuren worden gereproduceerd. Zo verwijzen we naar het "Festival van Vlaanderen" (waar geen Vlaamse cultuur wordt geproduceerd of gereproduceerd overigens) als bewust instandgehouden bevestiging dat klassieke muziek iets voor de elite is (wat ook de popconcerten op een "happening" pretenderen na

te streven) naar de culturele instandhouding van drie radionetten met een duidelijk ander sociologisch cliënteel (dat aldus andermaal een breuk reproduceert) over de gehele lijn, naar Poma's "cultuur"- "beleid", dat over de gehele lijn enkel nog "gevestigde waarden" ten goede kan komen maar ieder vormend experiment, ieder groepsgebeuren, ieder produkt zonder marktwaarde in de kou laat staan. Poma's groteske slogan van het "meer doen met minder" dekt een louter individualiserend preferentiesysteem waarin cultuur weer tot "produkt" van een — erkend — "artiest" wordt gereduceerd en waarin produktieve participatie aan cultuurproductie als proces zelfs niet meer ter sprake komt. Poma denkt in termen van cliëntelisme. Hij blijkt niet anders te kunnen denken. Cliënten situeert hij op een markt, en produkten ziet hij onafhankelijk van de mogelijksvoorwaarden om produktief artistiek werk te realiseren. Zijn beleid kan enkel de import van buitenlandse produkten en de export van binnenlandse producenten tot gevolg hebben. Dat is overigens een constante in de Vlaamse artistieke, zowel als wetenschappelijke sector; onze creatieve geesten vluchten of produceren enkel nog in en voor buitenlandse talen/culturen. Voor het overige vertalen we wel of plaatsen we er Nederlandse onderschriften onder. Ook voor wat de populaire media betreft overigens, want iedere jongere vindt de Anglo-Amerikaanse cultuur-import een evidentie, hij/zij hoort niet anders dan dergelijke klanken op zijn radio of pick-up en wanneer een Vlaming de populaire toer opgaat dan is het meestal toch benedenmaatse imitatie. En dat heeft weer erg veel met culturele autonomie te maken: een Dallas met nederlandstalige onderschriften blijft een Dallas, dwz. een Anglo-Amerikaans importprodukt met dito ideologische inhoud. Indien er in Vlaanderen m.a.w. al aan enige internationale cultuur wordt geparticipeerd is het in de zin van vervlakkende — maar erg beïnvloedende — consumptie. Dat is allemaal op zich niet zo erg maar het is nodig allereerst zicht te krijgen over dit geheel aan beïnvloedende apparaten, alvorens een zinnige uitspraak te kunnen doen over een politiek, maar ook maatschappelijk relevant alternatief. Een politiek akkoord over culturele autonomie zou wel eens tot de almacht van het Vlaams Nationaal Zangfeest kunnen leiden, veeleer dan tot het stimuleren van artistieke experimenten in onze regio. En voor het overige interesseert het mij, noch de bevolking, geen moer of die thé dansant nu werd georganiseerd door de katholieke scouts, de culturele centrale van de socialisten, of het Humanistisch Verbond.

Het wordt dan ook tijd dat in Vlaanderen een culturele strijd wordt gevoerd met en om de inhoud. Die strijd wordt niet ge-

voerd omdat de zuilen daar geen belang bij hebben. Zij beogen allen hetzelfde culturele pakket te verdelen, en zich precies zo weinig mogelijk te onderscheiden van de ander, uitzonderingen niet te na gesproken. Wat er vandaag in Vlaanderen aan werkelijk vernieuwende en alternatieve cultuurproductie geschiedt, geschiedt dan ook buiten de zuilen, of wordt marginaal 'geduld' in de zuil, wanneer het het imago van de zuil naar buiten uit geen schade doet. Maar katholieke of socialistische filmclubs, theatergezelschappen, jeugdateliers enz. produceren goeddeels hetzelfde. Cultuur wordt dan veeleer een middel om de zuil te versterken, een middel om de aantrekkelijkheid van het programma te verhogen, dan een essentieel aspect van de emancipatie en de vorming van de bevolking. Men kent dat wel : een lezing of debat met deze of gene muziekgroep na – opdat men toch zou blijven voor de discussie – lidmaatschap dat je gratis toegang biedt tot dit of een ander cultureel evenement. Neen, dit is een karrikatuur : cultuur als franje, als alibi, als entertainment. En ieder zijn Chileens vluchtelingen-orkest, zijn Portugese zanger, zijn Afrikaanse poëet. Het is er met het cultuurpakt overigens allerminst op verbeterd. De grote organisaties zijn er nog meer toe verplicht een "aanbod van van alles wat" te creëren, en dat wordt dan in praktijk : liefst iets zonder risico, zonder visie, zonder beleid, als er maar mensen naar toe komen, als het maar in aanmerking kan komen voor subsidiëring. Gelukkig overigens dat het politieke niet vermag het culturele totaal te structureren en dat tegen de zuilenlogica in, en tegen de inhoudsloze subsidie-criteria in, de creativiteit in het sociale ons steeds opnieuw weet te verrassen. Waarmee we niet een scepcis uitdrukken t.a.v. de mogelijkheid van een culturele politiek, maar enkel een vreugde dat het vigerende politieke personeel de culturele produktie niet toaal vermag in haar belangenlogica te sturen. Maar ondertussen blijft de incompetentie zowel als het paternalisme ergerlijk. Incompetentie die blijkt uit de reductie van een culturele politiek tot een centen- en zuilenkwestie, paternalisme, dat blijkt uit het aanwenden van zogenaamd culturele instellingen voor het monddood, afstandelijk en vervlakkend maken van een bevolking. De markt van cultuur en consumptie leidt aldus tot precies dat doel waarvoor de heersende klasse cultuur "nodig heeft" : voor het instandhouden van maatschappelijke verhoudingen, het bevestigen van een apathische sociale attitude, een nederig aanstaren van een "grote", maar vervreemdende of dode cultuur. De culturele politiek is vandaag in Vlaanderen één brakke grond, maar die ondanks die gevoerde politiek vruchtbaarder is dan sommigen verhoppen.